

מבט על, גיליון 698, 20 במאי 2015

השבטים בסיני – בין המדינה המצרית ל'מדינה האסלאמית'

זאק גולד

עליית נוכחות הג'יהאד בחצי האי סיני גובה מחיר הולך וכבד מהאוכלוסייה המקומית ומהחברה השבטית באזור. במטרה להתמודד עם האתגר, התכנסו מנהיגי השבטים מכל חצי האי ב-10 במאי 2015 ודנו בתכנית פעולה. ההצהרה שיצאה מ"איחוד שבטי סיני" לא הייתה הצהרת מלחמה נגד "מדינת סיני" – הארגון המשוך לדאע"ש – כפי שתיארו זאת רבים בתקשורת המצרית. עם זאת, להמלצות הפעולה שנוסחו יש השלכות משמעותיות על המערכה הצבאית שמנהלת מצרים בצפון סיני, ועל קובעי המדיניות במצרים שמעוניינים להפריד בין האוכלוסייה האזרחית לחמושים באזור.

על פי דיווח ממקורות מצריים ההודעה הרשמית, שהוציא איחוד שבטי סיני כללה 11 המלצות, שניתן לחלקן לשלוש קטגוריות: הפעולות שהשבטים ינקטו, קריאות לפעולה (או הימנעות מפעולה) בקרב אוכלוסיית צפון סיני, ודרישה ליוזמות מצד ממשלת מצרים והצבא.

עם הזר ונגד אחי

ארגון 'מדינת סיני', שנקרא בעבר 'אנסאר בית אל-מקדס' ("תומכי ירושלים"), הוא השלוחה של דאע"ש, הפועלת בסיני, בעיקר בצפון מזרח חצי האי: בין אל-עריש בירת צפון סיני לבין הגבול עם עזה, בואכה דרומה לאזור ההרים של מרכז סיני. מאז ומתמיד התנגדו מנהיגי השבטים לתמיכה בחמושים אלה, למרות פעולתם מתוך טריטוריה שבטית, ולמרות שרוב הלוחמים הפעילים והתומכים של 'מדינת סיני' (ומקימי ארגון 'אנסאר בית אל-מקדס') מגיעים משבטים אלה.

אחת התוצאות המשמעותיות ביותר שיצאה מכנס איגוד השבטים בסיני, הייתה ההמלצה, שעל השבטים לסרב להגן על בניהם המעורבים בלחימה. על פי החוק השבטי, יש חשיבות רבה להגנה על בני משפחה מפני גורמים חיצוניים. אנשים המאיימים על מסורת זו (חמושים שממיטים אסון על השבט שלהם בכך שהם תוקפים בני משפחות אחרות) מסתכנים בנידוי, ואיגוד השבטים קרא להרחקתם. במקביל, המנהיגים מקווים שהקשרים השבטיים יהיו מספיק חזקים על מנת להשפיע על לוחמי ג'יהאד – אלה שיבחרו מרצונם לעזוב את ארגון 'מדינת סיני' יזכו להגנה ותמיכה.

תכנית הפעולה אינה קוראת ל"מלחמה" נגד 'מדינת סיני', למרות דיווחים בתקשורת המצרית על הפגנת כוח שהתרחשה לאחרונה מצד שבט הטארבין. ואמנם אין כל אזכור להתארגנות נשק ולוחמים של השבטים (הצעות לעשות כן נדחו בעבר על ידי קהיר). במקום זאת, מנהיגי השבטים נשבעו לשתף פעולה עם כוחות הביטחון המצריים, ומתכוונים לגייס צעירים מקרב שבטי סיני השונים, כדי להשיג מודיעין, לאפשר מעקב ואיסוף מידע לפני מבצעים צבאיים ובמהלכם.

חתימה לשיתוף פעולה רחב יותר

איגוד השבטים בסיני מציג גם הנחיות לכלל אוכלוסיית צפון סיני. הארגון הפנה בקשה לאנשי מקצוע ובעלי בתי מלאכה למתכות שלא לספק סיוע לחמושים, שעושים שימוש במכוניות גנובות ובלתי מסומנות לצורכי המתקפות שלהם. כמו כן הוא פנה לצעירים, שמחפשים פסולת במדבר, שלא למכור חומרי נפץ ומוקשים, שנמצאים בשטח עוד מימי המלחמות עם ישראל.

כמו כן נכללה המלצה לשבטים המעורבים בהברחות, לשתף פעולה עם קרוביהם מהצד השני של גבול עזה, ולהבטיח שחמושי 'מדינת סיני' ייעצרו אם ינסו להימלט דרך המנהרות במטרה למצוא מקלט בעזה. לא ברור מה היקפה של תופעה זו לנוכח "אזור הביטחון" שיצרה מצרים ושאר האמצעים שנקטה להשמדת

המנהרות. עם זאת, דיווחים מהקיץ האחרון מלמדים שבעלי המנהרות ממשיכים להתיר לחמושים ולנשק לעבור דרכם למרות אמצעי הדיכוי.

ההמלצה שמעוררת את המחלוקת הרבה ביותר, היא זו שמורה לאוכלוסייה האזרחית להישאר בבית במהלך מבצעים צבאיים. מתקפות אזוריות על אתרים החשודים כשייכים לג'יהאד מטלטלות שכונות שלמות, ומסתיימות תדיר בתושבים שנמלטים על נפשם. מנהיגי השבטים מבטאים בכך את החשש של כוחות הביטחון, שהחמושים עושים שימוש באזרחים הנמלטים כ"מגן אנושי" ונמלטים גם הם בתוכם.

אחד ממסעות התעמולה הקבועים של 'מדינת סיני', הוא להדגיש את ההרס שפעולות צבאיות אלה גורמות לכאורה, ולטעון שמדובר במתקפות חסרות אבחנה נגד אזרחים, בתיים ופרנסתם. הדרישה מהתושבים להישאר בבתיים עלולה להביא לאובדן גדול יותר של חפים מפשע בקרב האוכלוסייה, דבר שהחמושים יוכלו לנצל, כדי להמריד את האוכלוסייה נגד מנהיגי השבטים.

דרישות מהמדינה

שבטי סיני נדחפו לצעדים אלה מתוך הגנה עצמית, ככל שארגון 'מדינת סיני' ניסה להתרחב. עם זאת, שיתוף פעולה שבטי נחוץ גם להצלחתה של הממשלה נגד החמושים. לאור זאת, מבקשים השבטים להפיק מכך תועלת גם עבורם.

לא ברור מה הביא את השבטים להתכנס דווקא עתה, אלא אם הייתה זו התכנסות בהמשך למעורבות המדינה. עם זאת, מזה עשורים שכלל קהילת הבדואים זועמת על הדרך שבה משרדי הביטחון והמודיעין מגייסים את השבטים. לאור זאת, מעניין לציין שאיגוד השבטים קורא לממשלה לשתף פעולה עם "המנהיגים הטבעיים" של השבטים, ולשקול שוב את מגבלות העבר שהטילה על הסדר השבטי. הארגון גם דורש שהמדינה תתייחס לכל צעיר מהשבטים שמגויס לשתף פעולה עם כוחות הביטחון, בדיוק כמו למתגייסים לשורות הצבא. חשוב מכך, איגוד השבטים בסיני דורש שממשלת מצרים תתייחס לאחת מהעוולות הגדולות ביותר כלפי האוכלוסייה בסיני: הרשעת בדואים שלא בנוכחותם על פשעים ביטחוניים, רבים מהם קשורים עדיין לפיגועים של 2004 – 2006 באזורי הנופש בסיני. ההצהרה שבה וקוראת להעניק חנינה לאלה שלא היו מעורבים בטרור.

מאמץ חיובי, נסיגה אפשרית

יישום התכנית כרוך בסיכון רב לשבטים. המנהיגים שהתכנסו והשבטים והחמולות המעורבים, לא עשו זאת מתוך הכרזה על "שימור הלכידות של החברה השבטית", אולם דווקא חשאיות זו מקלה מעט על סימונם כמטרות לג'יהאדיסטים. ניתן גם לצפות שארגון 'מדינת סיני' ינסה לפגוע בלוחמים משורתיו, היה ויחשוד שהם משתפים פעולה עם כוחות הביטחון או שהם מתכוונים לנטוש את הארגון.

סיכון חמור נוסף, הוא שיריבויות בקרב השבטים והחמולות יבואו לידי ביטוי, בסיוע לא מכוון של כוחות הביטחון המצריים, וכך יעמיקו את ההתמרמרות מהתנהלותה של המדינה. ראשי הצבא והפיקוד המשותף במצרים, התלויים במקורות מודיעין שבטיים, חייבים להיות מודעים לאינטרסים העצמאיים של משפטי פעולה אלה. על הצבא לפעול לכך שיעדים שזוהו לא יהיו דווקא גורמים מיליטנטים, אלא לדוגמה, אנשי הברחות.

עם זאת, אם כל ההמלצות של איגוד השבטים בסיני ייושמו במלואן, תהיה לכך השפעה חיובית בהרגעת השטח בסיני. ראשית, כפי שממשלת מצרים כבר נוכחה לדעת, שיתוף הפעולה מצד אוכלוסיית סיני נחוץ, כדי להביס את החמושים הפועלים מתוכה. שנית, הודות למתן מענה לעוולות כלפי הבדואים בסיני, כמו אבטלת צעירים ומשפטים, המתנהלים ללא נוכחות האשמים – ממשלת מצרים יכולה לעודד הפרדה בין האוכלוסייה האזרחית לבין הג'יהאדיסטים.

השלכות עבור ישראל

כל מאמץ לסייע למצרים להתמודד עם 'מדינת סיני' ולתרום ליציבות בחצי האי, יהיה בעל השפעה חיובית על ביטחון ישראל. הג'יהאדיסטים בסיני שלוחמים בממשלת מצרים מהווים איום גם על ישראל: בעבר הם כבר פגעו באזרחים וחיילים ישראלים באמצעות פשיטות מעבר לגבול וירי טילים, וסביר שינסו לעשות זאת שוב. אם המבריחים הבדואים יסכימו לוותר על שיתוף הפעולה עם הג'יהאדיסטים, יכול הדבר לפגוע ביכולתם לבצע תקיפות בגבול, שכן הם זקוקים למומחיות של המבריחים, כדי להתגבר על ההגנה הישראלית.